

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΟΥ „ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΑΣΤΕΡΟΣ“

ΧΑΝΙΑ, 31 Μαγτίου 1908 || ΟΡΓΑΝΟΝ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗ ΠΑΙΔΕΙΑΣ || Ἀριθ. 6

Τὸ παρὸν «Δελτίον», τυγχάνον τῆς ὑποστηρίξεως τῶν φιλοτίμων καὶ φιλοπροόδων διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν τῆς Κρήτης, ὡς παρὰ πλείστων ἐδηλώθη ἤδη ἡμῖν, θὰ χρησιμεύῃ, καθ' ἃ ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ ἐπιστολῇ πρὸς πάντας τοὺς ἐν Κρήτῃ λειτουργοὺς τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως ἐδηλώσαμεν, ὡς ὄργανον ἐν ᾧ θα καταχωρίζωνται παιδαγωγικὰ θέματα καὶ μαθήματα εἰδικῶν ἀνδρῶν, οὗς πρὸς τοῦτο θὰ παρακαλέσωμεν, κατὰ δὲ τοὺς μῆνας τούτους θὰ προσπαθήσωμεν νὰ καταστήσωμεν τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν ἐνημέρους τῶν ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων ὡς καὶ τῶν ἐν τῇ συνερχομένῃ Βουλῇ συζητήσεων, παρ' ἧς θὰ εἴμεθα πάντοτε συνήγοροι τῆς ἐπὶ τὰ βελτίω διαρρυθμίσεως τῆς Παιδείας. Οἱ κρατοῦντες τὸ ἀποστελλόμενον «Δελτίον» τοῦτο θεωροῦνται συνδρομηταὶ καὶ θὰ λαμβάνωσι δωρεὰν καὶ τὸν «Κρητικὸν Ἀστέρα» ἀντὶ τῆς ἐτησίας πενταδράχμου συνδρομῆς.

Εἰς τοὺς κρατήσοντας τὸ «Δελτίον» νέους συνδρομητὰς θὰ ἀποσταλῶσιν ὅλα τὰ φυλλάδια τοῦ β' ἔτους τοῦ «Κρητ. Ἀστέρος» τοῦ μοναδικοῦ περιοδικοῦ τοῦ ἐν Κρήτῃ ἐκδιδομένου.

ΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ

Ἡ ἐγκύκλιος τοῦ Γεν. Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Παιδείας κ. Ἄντ. Γιάνναρη περὶ μετακινήσεως τοῦ σχολικοῦ ἔτους ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν ἐγχώριον τύπον νὰ ἀναγράψῃ πολλὰς γνώμας ὑπὲρ καὶ κατὰ τῆς ριφθείσης ταύτης ἰδέας.

Θεωρήσαντες τὰς ριπτομένας ταύτας εἰκὴ καὶ ὡς ἔτυχε γνῶμας ἀνεπαρκεῖς ἀπέναντι τῆς ἐπιμόνου ἀποφάσεως τοῦ Γ. Ἐπιθεωρητοῦ, καταδικάζοντες πολυχρονίως καὶ διεθνῶς πῶς ὑφιστάμενον ἔκτοτε σύστημα, ἐνομίσαμεν ὅτι ἐν ταύτῃ περιπτώσει ἔπρεπε νὰ ζητήσωμεν γνῶμας εἰδικῶν περὶ τούτου. Καὶ τοῦ διαβήματος ὅμως τούτου ἀπέσχομεν, φοβηθέντες ὅτι θὰ ἀποτύχωμεν ὡς ἐκ τῆς μεγάλης μετριοφροσύνης καὶ ἐχεμυθίας, αἵτινες χαρακτηρίζουσι παρ' ἡμῖν τοὺς πλείστους τῶν κορυφαίων τῆς Παιδείας. Τούτου ἕνεκα ἐκρίναμεν πρόσφορον νὰ διεξέλθωμεν τὰς ἐν τῇ Ἀνωτέρᾳ Διευθύνσει τῆς Παιδείας κατατεθειμένας ἐκθέσεις τῶν προϊσταμένων καὶ Ἐπιθεωρητῶν τῶν Σχολείων, ἔνθα ἀναδιψῶντες ἀνεκαλύψαμεν τὸ πραγματικὸν αἶτιον.

Ὁ Γεν. Ἐπιθεωρητὴς ἀναγνοὺς τὰς ἐκθέσεις ταύτας, ἰδὼν τὴν ἀπελπιστικὴν θέσιν τῶν ἐν Κρήτῃ διδασκηρίων καὶ σκεφθεὶς ἴσως ὅτι ἦτο ἀδύνατον καὶ ὀλοκλήρος ὁ προῦπολογισμὸς τῆς Κρήτης, ἐὰν διετίθετο νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὴν ἐπιδιόρθωσιν καὶ ἀνέγερσιν νέων κτιρίων, ἐνόμισεν ὅτι προκει-

μένου νὰ ζητῶμεν ἀδύνατα, προτιμότερον νὰ θεραπεύσωμεν τὸ κακὸν ἄλλως ἢ τοι μετακινούντες τὸ σχολικὸν ἔτος.

Τῆς καταστάσεως ταύτης τῶν σχολικῶν κτιρίων ἀμυδρὰν ἰδέαν παρέχομεν, καταχωρίζοντες ἐνταῦθα ἀποσπάσματα τινα τῶν κατὰ νομοὺς ἐκθέσεων περὶ τῶν κτιρίων καὶ περὶ τῶν προτεινομένων μέτρων.

Περὶ τοῦ ἑλλην. Σχολείου Τξερμιάδων ἐν τῷ Νομῷ Λασηθίου ἀναγράφονται τὰ ἑξῆς: «Ἡ αἴθουσα τοῦ Ἑλλ. Σχολείου μεταβάλλεται ἐνίοτε εἰς δροσοδόλον σπήλαιον ὑπὸ τῶν ἐκ τῆς στέγης στάγδην καταπιπτόντων ὑδάτων καὶ ὑπὸ τῶν ἐκ τῶν παρακειμένων δωμάτων εισδύοντων ὥστε ὅπως μὴ καταποντισθῶμεν ἢ γίνωμεν λεληθότως θύματα αἰφνιδίως φύξεως οὐχὶ σπανίως ἠναγκάσθημεν . . . .

Ὁ Ν. Ἐπιθεωρητὴς Ἡρακλείου γράφει τὰ ἑξῆς :

«Μεταξὺ τῶν θετικῶν καλῶν, ἅτινα ἔχει νὰ ὑποδείξῃ τὸ παρ' ἡμῖν ἰσχυρὸν ἀλλὰ νῦν ριζικῶς μεταρρυθμιζόμενον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα, εἶναι καὶ ὁ θεσμὸς ὁ καθιερωθὲς τὰς σχολικὰς Ἐπιτροπείας, ὧν σκοπὸς ἦτο ἡ ἰδρυσις καὶ ἡ συντήρησις διδασκηρίων καὶ ἡ προμήθεια τῶν σχολικῶν ἐπίπλων καὶ διδασκτικῶν ὀργάνων. Ἐξετάζοντες ὅμως ἐκ τῶν ὑστέρων τὰ ἀποτελέσματα τοῦ θεσμοῦ τούτου, ὁμολογοῦμεν ὅτι οὗτος ἀπέτυχε καθ' ὀλοκλήριαν διότι παρ' ὅλας τὰς προσπάθειάς καὶ ἐνεργείας ἡμῶν ἐκτὸς ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων, αἱ σχολικαὶ ἐπιτροπείαι οὐδὲν ἀπολύτως πρὸς βελτίωσιν τῆς κακῆς τῶν σχολείων καταστάσεως ἐπραξαν, χρησιμοποιοῦνται δὲ ἔτι καὶ νῦν διδασκῆρια κατὰ τὸ πλεῖστον ἡρειπωμένα, ἐτοιμόρροπα, ἀσανιδωτα καὶ διαρρέοντα οἰκήματα καὶ ταῦτα ἐστερημένα, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ὅλων τῶν ἀπαραιτήτων πρὸς κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ σχολείου ἐξαρτημάτων, ὡς καὶ τοῦ καταλλήλου χώρου δι' ἀγρακῆπιον. Αἱ σχολικαὶ ἐπιτροπείαι οὐδὲν ἔπεκουρησαν ἡμῖν εἰς τὸ ἔργον, τὸ μὲν ἴσως διότι αὐταὶ ἀποτελοῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ πρόσωπα ὅπως ξένα ἢ ἀσυμπαθῆ πρὸς τὸ σχολεῖον, τὸ δὲ καὶ διότι ὁ θεσμὸς οὗτος, ὧν κατὰ τὰς διατάξεις αὐτοῦ ἐλλειπῆς, οὐδὲν ὀρίζει τὸ ἀντίκρουσμα τῆς ἀπαιτουμένης πρὸς τοῦτο δαπάνης. Ἡ ἀπειλή ἦν ἀναγράφει ὁ ἐν ἰσχύϊ νόμος ὅτι δύναται ὁ Σύμβουλος νὰ κλείσῃ τὸ Σχολεῖον τῆς Κοινότητος ἐκεῖνης, ἥτις δὲν ἤθελε συμμορφωθῆ πρὸς τὰς ἐπιβαλλόμενας αὐτῇ ὑποχρεώσεις, εἶναι καθ' ἡμᾶς ἀνεφάρμοστος, φρονοῦμεν δὲ ὅτι ἀφοῦ ἡ Πολιτεία ἐπιβάλλει ὑποχρεωτικὴν τὴν φοίτησιν εἰς τὰ σχολεῖα, πρὸ παντὸς ἔχει καὶ τὸ καθήκον ν' ἀναλάβῃ ὑπὸ τὴν ἰδίαν αὐτῆς φροντίδα καὶ προστασίαν τὴν ἀνέγερσιν καὶ συντήρησιν τῶν διδασκηρίων, ἰδρύουσα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἴδιον ταμεῖον, οὗτινος πόροι θὰ ἦσαν ἀναλόγως τῶν δήμων φόρος, ὑποχρεωτικὸν ἐπίδομα τῶν μοναστηριακῶν ἐπιτροπειῶν, τὰ πρόστιμα τῶν ἀπουσιῶν καὶ τὰ εἰσπραττόμενα ἐκπαιδευτικὰ τέλη».

Περὶ δὲ τῶν σχολικῶν κτιρίων τοῦ Νομοῦ Ρεθύμνης μεταδίδει ὁ ἐπιθεωρητὴς τὸ ἐπόμενον.

«Τὰ οἰκήματα ἐν γένει εἶνε ἀκατάλληλα, στενὰ κατὰ χώρον, μὲ παράθυρα ἄνευ ὑαλοπινάκων, ἐκθεσιμένα δὲ

πολλάκις καὶ εἰς αὐτὴν τὴν βροχὴν διὰ τὴν κακὴν στέγην.

Αἱ παραδόσεις τῶν διαφόρων τάξεων εἶναι ἀπομεμακρυσμένα ἀλλήλων. . . . καὶ γενικῶς οἰκήματα δι' ἑλληνικὰ σχολεῖα ἐν τῇ νομῇ δὲν ἔχομεν, οὔτε θρανία ἐπαρκῆ, οὔτε τὰ ἄλλα χρήσιμα διὰ τὴν διδασκαλίαν ὄργανα. Φρονῶ ὅτι πρέπει νὰ ληφθῇ φροντίς ἀπαξ διὰ παντὸς νὰ κατασκευασθῶσιν ἐκπαιδευτήρια ἀνάλογα πρὸς τὰς σημερινὰς τῆς παιδαγωγικῆς καὶ ὑγιεινῆς ἀπαιτήσεις, διότι ἐκεῖνα ἐν οἷς σήμερον συσσωρεύεται τοσοῦτον μαθητῶν πλῆθος, οὐδένα πληροῦσιν ἔρον σχολικῆς ὑγιεινῆς, τολμῶ μάλιστα νὰ εἰπῶ ὅτι ἐνιαχοῦ εἶνε ἐργαστήρια καχεξίας καὶ νοσογόνοι ἐστία, ἐπὶ τῆς μελλούσης τῆς νεότητος ὑγείας πλείστον ἐπιδρωῶσαι».

«Ἐν Χανίοις οὐδὲν οἰκοδόμημα ὑπάρχει δυνάμενον νὰ περιλάβῃ τοσοῦτον πλῆθος μαθητῶν ὅσον συναγελασμός δὲ αὐτῶν ἐν ταῖς μικραῖς ἀνηλίαις καὶ ἀνθυγιειναῖς αἰθούσαις τῶν παρὰ τοὺς Ἁγίους Ἀναργύρους οἰκημάτων πλείστον κακῶν πρόξενος γίνεσθαι, παραβλάπτων καὶ τὴν ὑγίαν τῶν μαθητῶν καὶ παραλύων τὴν πειθαρχίαν. Ἡ πτωχὴ κοινότης Χανίων ἀδυνατεῖ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ἀνάγκας τοσοῦτων σχολείων. Σχολικὴ ἐπιτροπεία ὑπάρχει μόνον ψιλῇ ὀνόματι διότι ἐθεσπίσθη μὲν ἐν τῇ Νόμῳ ἢ ἐκλογῇ αὐτῆς, ἀλλὰ δὲν ὤρισθησαν καὶ αἱ πρόσοδοι δι' ὧν θὰ δυνηθῇ νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ὑποχρεώσεις τῆς. Εὐλαβῶς δὲ παρατηρῶ ὅτι δὲν εἶνε ὀρθὸν αἱ δαπάναι τῆς ἀνεγέσεως οἰκοδομήματος τοῦ Γυμνασίου, εἰς ὃ φοιτῶσι τοσοῦτοι μαθηταὶ ἐξ ἀπάσης τῆς Κρήτης, νὰ ἐπιβαρύνωσι μίαν μόνην κοινότητα. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ τὴν Σεβ. Ἀνωτέραν Διεύθυνσιν νὰ φροντίσῃ ἵνα διὰ νόμου ἐπιτραπῇ δαπάναις τοῦ Δημοσίου νὰ ἀνεγερθῇ οἰκοδόμημα ὑπὲρ τοῦ Γυμνασίου. Ἐπειδὴ δὲ πάσαι σχεδὸν αἱ πόλεις καὶ κωμοπόλεις, ἐν αἷς εἰσιν ἰδρυμένα παντὸς βαθμοῦ σχολεῖα, παντελῶς στεροῦνται σχολικῶν οἰκοδομημάτων, τολμῶ νὰ ὑποβάλω ὑμῖν τὴν ταπεινὴν μου γνώμην περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν εἶνε δυνατόν νὰ κατασκευασθῶσιν ἐν αὐταῖς σὺν τῇ χρόνῳ ἀξία τοῦ προορισμοῦ τῶν τοιαῦτα. Τὸ τοιοῦτον θὰ κατωρθοῦτο μόνον δι' εἰδικῶν ταμείων σχολικῶν ὀργάνων καὶ σχολικῶν οἰκοδομημάτων οὗ οἱ πόροι θὰ εἶνε τὸ κρατούμενον ἐκ τοῦ μισθοῦ τῶν ὑπαλλήλων 1 ο)ς ὑπὲρ τῆς Παιδείας καὶ συνεισφορά 10 χιλ. δραχ. καθ' ἑκάστην ἔτος ὑφ' ἐκάστης τῶν μοναστηριακῶν ἐπιτροπειῶν. Ἄν συσταθῇ τοιοῦτον ταμεῖον καὶ προικοδοτηθῇ οὕτως, φρονῶ ὅτι μετὰ 10 ἔτη ἐν Κρήτῃ θὰ ὑπάρχωσι πανταχοῦ κατάλληλα σχολικὰ οἰκοδομήματα, ὅτε αἱ πρόσοδοι τοῦ ταμείου εἶναι δυνατόν νὰ ἐλαττωθῶσιν».

Τί δὲ νὰ εἰπῶμεν περὶ τῶν οἰκοδομημάτων ἐν οἷς λειτουργοῦσι τὰ Δημοτικά, Ἑλληνικὰ Σχολεῖα καὶ Παρθενωγωγεῖα; Οὐδὲν τούτων ἐκπληροῦ τοὺς ἔρους τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς καὶ διδασκαλικῆς. Τὸ κτίριον τοῦ Τερσανᾶ ἐν ᾧ λειτουργοῦσι τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα Χανίων ἐν μὲν ταῖς βροχεραῖς ἡμέραις εἶναι ἀκατοίκητον ἐκ τῶν καταπιπτόντων ἐκ τῆς στέγης ὑδάτων καὶ τοῦ προσβάλλοντος αὐτὸ ἰσχυροῦ ἀνέμου, ἐν καλοκαιριναῖς δ' ἐποχαῖς ἐκ τοῦ καπνοῦ τοῦ ἀναθρόσκοντος ἐκ τῶν καιομένων βαρελίων καὶ δυσωδῶν ὀσμῶν καὶ ἐκ τοῦ παραγομένου κρότου ἐκ τῆς κατασκευῆς λέμβων καὶ ἰστιοφόρων ἐν τοῖς παραπλεύρως προχείρως λειτουργοῦσι Ναυπηγεῖαις.

Εὐτυχῶς κατὰ τὴν παρελθούσαν Σύνοδον τῆς Βουλῆς ἐνοήθη τὸ ἀνθυγιεινὸν καὶ ἀκατάλληλον τοῦ Γυμνασίου Χανίων καὶ ψηφισθέντος κονδυλίου μετεφέρθη αὐτὸ κατ' αὐτὰς εἰς ὑγιεινότερον μὲν καὶ εὐπροσωπότερον οἰκοδόμημα οὐχὶ ἕμως καὶ τὸ προωρισμένον καὶ διὰ τὸ μέλλον. Ἦδη ὑπολείπεται ἢ ἐρχομένη Βουλῇ, λαμβάνουσα πρόνοιαν περὶ

ἄλλων τῶν σχολικῶν κτιρίων νὰ ψηφίσῃ Νόμον περὶ οἰκοδομῆς Ἑκπαιδευτηρίων καὶ ἐξεύρη τὴν ἀναγκαίαν πίστωσιν πρὸς συντήρησιν αὐτῶν διότι ὡς ἀπεδείχθη αἱ Κοινοτήτες ἄνευ ἰδίων πόρων ἀδυνατοῦσι νὰ ἐκπληρώσωσι τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπιβαλλομένας αὐταῖς ὑποχρεώσεις.

Ἡ μετακίνησις δὲ τοῦ σχολικοῦ ἔτους τότε δὲν θὰ καθίσταται ἀναγκαία παρὰ διὰ τὰ ὀρεῖνὰ μέρη ἔνθα καὶ ἤδη ἐφαρμόζεται.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΙΝΟΝ

Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Βερολινίῳ ἐφημερίδι «*Ημέρα*» (μέρ. εἰκονογρ. 22 Μαρτ. 1908) ἄρθρον τοῦ διαπρεποῦς ἐν τῇ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας καὶ Παιδαγωγικῆς Φριδερίκου Πάουλσεν, ἀνδρὸς οὔτινος ἢ γνώμη θεωρεῖται ἐν τοῖς ἐκπαιδευτικοῖς πράγμασι τῆς Πρωσσίας ὡς αὐθεντία ὑπὸ τε τῆς Κυβερνήσεως καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων. Τοῦ ἄρθρου τούτου, ὅπερ καὶ δι' ἡμᾶς εἶνε λίαν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν παιδαγωγικὴν του σπουδαιότητα, καταχωρίζομεν ἐνταῦθα μετὰ φρασιν.

* * *

«Ἡ αὐτοκτονία μαθητοῦ τινος ἐν τινι Γυμνασίῳ τοῦ Βερολίνου ἐξακολοῦθε ἀπαύστως ὑπὸ εὐρύτερων κύκλων νὰ συζητήται. Καὶ νῦν ἀκριβῶς ἀναγινώσκω ἐν τῇ «*Εφημερίδι τῆς Φραγκφούρτης*» διατριβὴν τινὰ ἐν ἣ κατηγορεῖται καθηγητῆς Παραρρηνίου Γυμνασίου, ἐν τέλει δὲ τῆς διατριβῆς ταύτης ἐπισυνάπτεται βαρεῖα μομφή κατὰ τε τοῦ Σχολικοῦ Ἐπαρχιακοῦ Συμβουλίου καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ ὑπουργείου, ὅπερ τὰς εἰς αὐτὸ ὑποβληθείσας καταγγελίας κατὰ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος καθηγητοῦ βραδύτατα καὶ ἄνευ τῆς προσηκούσης, ὡς λέγουσι, προσοχῆς ἐξήτασε.

Τὴν τε περίπτωσιν ταύτην, ἥτις εὐτυχῶς δὲν κατέληξεν εἰς τραγικὸν τέλος, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν «*μεταφάντευσιν*» τοῦ νευρικοῦ γενομένου μαθητοῦ εἰς ἄλλο Γυμνάσιον, ἔσον καὶ τὸ δυστύχημα τοῦ Βερολινίου μαθητοῦ ὄλιγον γνωρίζω ὡς πρὸς τὰς λεπτομερεστέρας αὐτῶν περιστάσεις. Ἀποδέχομαι ὅτι πάντα συνέβησαν ἐνταῦθα μὲν ὡς ἐξετέθησαν ἐν τῇ Δημοτικῇ Συμβουλίᾳ τοῦ Βερολίνου, ἐκεῖ δὲ ὡς περιγράφονται ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐν τῇ μνημονευθείσῃ ἐφημερίδι. Δὲν δύναμαι καὶ δὲν θέλω διὰ τοῦτο νὰ ὑπερασπίσω τοὺς κατηγορουμένους διδασκάλους, ὧν ἀπαιτεῖται ἢ μετὰθεσις ἢ ἢ ἀπόλυσις. Ἐπιθυμῶ μόνον νὰ παρακαλέσω τὸν ἀναγνώστην νὰ ἐξετάσῃ τὸ πρᾶγμα ἀπὸ τῆς ἄλλης ἀπόψεως. *Individuum est ineffabile*, τὸ ἄτομον εἶναι ἀνέκφραστον, ἀνεπίδεκτον ὄρισμῶν, λέγει παλαιὸν ῥητὸν τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας. Μία προσωπικότης εἶναι τι οὕτω πολὺπλοκον, ὥστε δὲν δύναται τις αὐτὴν ὑπὸ μίαν ἔννοιαν νὰ ὑπαγάγῃ. Οὐδὲν λοιπὸν θαῦμα ἐὰν αἱ σχέσεις οὕτω περιπλόκων ἀτόμων δὲν εἶναι ἐνίοτε ἀνθηραί, οὐδὲ αὐτὸ τοῦτο ἕλλογοι. Τοῦτο ἰσχύει περὶ τε τοῦ διδασκάλου καὶ περὶ τοῦ μαθητοῦ καὶ περὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους. Μένει τι πάντοτε μεταξὺ αὐτῶν τὸ ἀληθῶς παράλογον καὶ πολλάκις οὕτως ὥστε καὶ αὐτοὶ οὗτοι δὲν γνωρίζουσι τί εἶναι τοῦτο καὶ πόθεν προέρχεται. Πρὸ παντὸς συμβαίνει οὐχὶ σπανίως ἵνα ὁ μαθητῆς

φαντάζεται: Οὗτος ἢ ἐκεῖνος ὁ διδάσκαλος δὲν με ἀνέχεται, δὲν με χωνεύει, ἔχει κἄτι ἐναντίον μου. Ἄνευ τινὸς ἴσως λόγου ἐνιδρύεται δι' αὐθυποβολῆς ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ ἐχθρική τῆς διαθέσεως πρὸς τὸν διδάσκαλον τοῦ Ἐάν δὲ τυχὸν εὐρηγῆ ἢ αὐθυποβολῇ αὐτῇ ἀποδοχῇ καὶ υποστήριξιν παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ του, τότε δυνατόν νά γίνῃ ἢ σχέσις τοῦ μαθητοῦ πρὸς τὸν διδάσκαλον, χωρὶς πολλὰκις οὗτος νά παρατηρήσῃ ἢ νά νοήσῃ πόθεν τοῦτο προέρχεται, αὐτὸ τοῦτο ἀνηκέστως ἐχθρική. Ὁ μαθητὴς λοιπὸν προσπαθεῖ μετὰ ταῦτα νά ἐνοχλήσῃ καὶ στενοχωρήσῃ τὸν διδάσκαλον, ἐν τῇ ὁποίᾳ διαβλέπει ἐχθρόν του, ὅσον δύναται καὶ ἔστιν δύνηται νά πράττῃ τοῦτο ἄνευ ἰδίου κινδύνου. Δίδει εἰς τὸ πρόσωπόν του ὄψιν ἀνθρώπου ἀνωμένου, ἐξάγει ἐπιδεικτικῶς τὸ ὄρολόγιόν του, ἀποχρέμπεται καὶ «ξηροβήχει» ἄνευ ἀνάγκης, ἐκφυλλίζει καὶ φυλλομετρεῖ τὸ βιβλίον του κτλ. πάντα ταῦτα εἶναι πράγματα ἕνεκα τῶν ὁποίων δὲν δύναται τις νά ἐναχθῇ εἰς τὸ δικαστήριον, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα ἐνοχλοῦσιν ἀλγεινότερα τὸν διδάσκαλον καὶ δύναται νά διαθέσωσιν αὐτὸν καὶ ἄκοντα ἀηδέστατα κατὰ τὸ μάθημα. Ἦσυχος καὶ ἔμπειρος διδάσκαλος ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θά προσκαλέσῃ παρ' αὐτῶν τὸν μαθητὴν καὶ θά τῷ εἴπῃ: Ἄγαπητέ μου X. παρατηρῶ ὅτι προσπαθεῖς νά με ἐνοχλήσῃς κατὰ τὸ μάθημα· ἀλλὰ δὲν ἐνοχλοῦμαι ἐγώ. Εἰπέ μου ὅμως τί συμβαίνει; μήπως σὲ ἐλύπησα ἐν ἀγνοίᾳ μου; — Ἐάν δὲ ἢ συνεννόησις αὐτῇ ἀποβῇ ματαία, θά ἡδύνατο ἴσως ὁ διδάσκαλος νά ἐφαρμόσῃ ἄλλο τι μέσον. Ἐάν π. χ. ὁ μαθητὴς οὗτος X. ἐξακολούθῃ νά φαίνεται ἀνώμενος ἢ ἐάν ξηροβήχῃ, δύναται ὁ διδάσκαλος νά τὸν προσκαλῇ εἰς ἐξέτασιν, νά τὸν κάμνῃ νά περιρρέηται ὑπὸ ἰδρώτος καὶ νά χάνῃ τὴν διάθεσίν του πρὸς ταραχὴν, οὕτω δὲ νά ἀναγκάσῃ αὐτὸν νά προσέξῃ. Ἄλλὰ ὑπάρχουσι καὶ διδάσκαλοι, οἱ ὅποιοι δὲν δύναται τὴν στιγμὴν ἐκείνην νά εὐρωσι τὰ ὀρθὰ πρὸς ἐφαρμογὴν μέσα, οἵτινες εἶναι ἀσθενεῖς, εὐερέθιστοι καὶ νευρικοί, νευρικοί γενόμενοι ὑπὸ τοῦ σχολείου. Τότε λοιπὸν εὐκόλως δύναται νά ἐπέλθῃ ἐκρηγῆς· καὶ ἐάν τότε ὁ μαθητὴς μουρμουρίσῃ «μὰ τί ἔκαμα», τότε δυνατόν μὴ ἤρρεμος διδάσκαλος νά μὴ δεσπόξῃ πλέον ἑαυτοῦ, καὶ ἐπέρχονται οὕτω ἀξιοθρήνητοι παρεκτροπαὶ ἐν λόγοις ἢ καὶ ἐν ἔργοις, χωρὶς ὁ διδάσκαλος οὗτος νά εἶναι διὰ τοῦτο, καθόλου εἰπεῖν, ἀνίκανος ἢ ἀνεπιτήδειος ἀνθρώπος ἢ τύραννος, εἰ καὶ τοιοῦτοι βεβαίως ὑπάρχουσι καὶ ἐν ταῖς διδασκαλαῖς, ἀλλὰ ποῖον ἐπάγγελμα ὑπάρχει ἔσπερηνμένων τοιούτων ὑποδεστέρων στοιχείων; Τί λοιπὸν πρέπει νά συμβῇ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει; Ἡ σχέσις τοῦ διδασκάλου καὶ μαθητοῦ κατεστράφη ἀνεπανορθώτως πλέον. Ὁ χωρισμὸς εἶναι ἢ μόνη λύσις. Divorcions! Ἄλλὰ ποῖος πρέπει λοιπὸν νά φύγῃ; ὁ διδάσκαλος; Τοῦτο βέβαια θά ἐπεθύμει ὁ δυσαρεστηθεὶς μαθητὴς, τοῦτο θέλουσι πολλοὶ γονεῖς· πρέπει νά ἀπολυθῇ, φωνάζουσιν, ἢ τοῦλάχιστον νά μετατεθῇ πρὸς τιμωρίαν. Ἄλλὰ νομίζω ἐγὼ ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει ἢ σειρά τῆς ἀπομακρύνσεως ἔρχεται πρῶτιστα διὰ τὸν μαθητὴν· ἀλλάσει οὗτος πολὺ εὐκολότερον τὰ σχολεῖα ἢ ὁ διδάσκαλος, ὅστις πιθανὸν ἕνεκα τῆς οἰκογενείας του ἢ καὶ τοῦ ἔθλου βίου του νά εἶναι προσπεπαταλευμένος εἰς τὸν τόπον τοῦτον. Νέα δένδρα δύναται τις εὐκολότερον νά μεταφυτεύσῃ ἢ παλαιά, καὶ μάλιστα δι' ἐκεῖνα εἶναι πολλὰκις μεταφύτευσις τις ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν λυσιτελής. Καὶ τὸ οἰκιάκον περιβάλλον, διὰ νά ἔλθωμεν ἐκ τῆς εἰκόνας εἰς τὸ πρᾶγμα, δὲν εἶναι πολλὰκις διόλου πρόσφορον καὶ πιθανὸν μάλιστα τοῦ ἔθλου κακοῦ ἢ αἰτίας νά κείτῃ ἐν τούτῳ ὅτι ἐπιπλοαίως τις ἐκφρασις περὶ τινος διδασκάλου ἢ περὶ τῶν διδασκάλων ἐν γένει ἐνεσφηνώθη εἰς τὸν ἀπαλὸν νοῦν τοῦ μαθητοῦ. Ὁ γενικὸς κανὼν λοιπὸν

δύναται οὕτω μόνον νά διατυπωθῇ: Ἐάν δὲν εἶναι δυνατόν νά συνυπάρξωσι διδάσκαλός τις καὶ μαθητὴς τις ἀνάγκη νά ὑποχωρήσῃ ὁ μαθητὴς. Οὐδαμῶς ἄλλως δύναται νά πράττῃ ἢ Σχολικὴ ἀρχή.

Αὕτη ἢ ὑποδείξῃ εἰς τὸν τυχὸν παρεκτροπόμενον διδάσκαλον ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον, οὐδαμῶς ὅμως δύναται εἰς ἕκαστον ποράπονον, καὶ δίκαιον ἀκόμη, νά ἀπαντᾷ διὰ μεταθέσεως ἢ ἀπολύσεως τῶν διδασκάλων, τοῦτο δὲ καὶ ἐάν ἀκόμη περισσότερα παράπονα κατὰ τινος διδασκάλου ὑπάρχωσι, ὡς ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ παραρρηγίου διδασκάλου. Γνωστὸν δὲ εἶναι πόσον εὐκόλως προσκτάται συμμάχους ἀνὴρ τις μέγα δυνάμενος. Ἐάν ἢ Σχολικὴ ἀρχὴ ὑπεχώρῃ, τότε οὐδὲν τέλος θά εἶχον τὰ παράπονα καὶ αἱ πρὸς τιμωρίαν μεταθέσεις. Δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ οὐδὲ ἐν σχολεῖον ὅπερ νά μὴ ἔχῃ διδάσκαλον ἢ διδασκάλους τινὰς ὧν ἢ μεταθέσεις δὲν θά παρείχε μεγίστην χαρὰν εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν οἰκογένειαν. Τὰ πάντα θά ἔπραττον, συχνάκις αἱ μητέρες πολλῶν πλείονα ἢ οἱ πατέρες, καὶ ἐμπαθῶς θά ἐνήργουν εὐθὺς ὡς ἀνεφαίνοντο ἐλπίδες τινὲς ἐπιτυχίας τοῦ ἐπιθυμητοῦ καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ποῖον θά ἦτο; Ὁ οὕτω μετατιθέμενος διδάσκαλος θά ἐγίνετο μετὰ δυσπιστίας δεκτὸς ἐν τῇ νέᾳ θέσει του. Διότι ἵνα μὴ μείνῃ ὁ λόγος τῆς μεταθέσεώς του μυστικὸν τῆς ὑπηρεσίας, θά ἐφρόντιζον φερεγγύως αἱ πολυάσχολοι γλῶσσαι καὶ γραφίδες τῶν γυναικῶν καὶ ἐνταῦθα περισσότερον ἢ τῶν ἀνδρῶν. Ἐχων λοιπὸν οὕτω ὁ διδάσκαλος τὸ στίγμα τῆς ἀνικανότητος ἢ τῆς σκληρότητος καὶ κακεντρεχείας ἐλάχιστα καὶ ἐν νέᾳ θέσει του θά ἡδουκίμει. Τὰ παράπονα δὲν θά ἔπαυον καὶ ἐπὶ τέλους τὸ πρᾶγμα θά κατέληγεν εἰς τὴν παῦσιν ἢ εἰς τὴν ὑπὸ σύνταξιν κατάταξιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος διδασκάλου. Βεβαίως δὲν θά ἦτο δυστύχημα ἐάν ἐνωρὶς πῶς οὗτος ἢ ἐκεῖνος ὁ διδάσκαλος ἐτίθετο εἰς ἀργίαν, ἀλλὰ θά ἦτο μέγα βεβαίως δυστύχημα ἢ ἀνησυχία, ἣτις θά κατελάμβανεν ὀλόκληρον τὸν διδασκαλικὸν κόσμον διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Κοινοῦ καταδιώξεως μὴ ἀρεστῶν διδασκάλων. Ἄλλως τε καὶ αἱ ἐκ τούτου πηγάζουσαι δαπάναι δέον νά ἐξετασθῶσι, διότι δὲν θά ἡδύνατό τις τοὺς οὕτω ἐκβαλλομένους διδασκάλους νά ἀφήσῃ νά ἀποθάνωσιν ὑπὸ τῆς πείνης. Ἄλλὰ γεννᾶται πρὸς τούτους ἢ ἀπορία, ἄραγε οἱ μαθηταὶ καὶ οἱ γονεῖς ὑπάρχοντος τοιοῦτου συστήματος ὑποχωρητικότητος πρὸς παράπονα θά διήγον καλύτερον; Νομίζω ὅτι οὐχί. Διότι τὸ σύστημα τοῦτο βεβαίως δὲν θά ἔμενε μυστικόν, θά εἶχε δὲ ὡς ἐπακολούθημα τὸ ὅτι θά ἐδιπλασίαζε τὴν προσοχὴν τοῦ Κοινοῦ εἰς τὰς τυχὸν ἀδυναμίας τῶν διδασκάλων καὶ θά συνείθετο αὐτὸ ταύτας ἀλγεινῶς νά αἰσθάνηται καὶ νά ἀποκαλύπτῃ ἐν τε ταῖς ἰδιωτικαῖς συζητήσεσι καὶ ἐν ταῖς δημοσίαις, εἰς πολλοὺς μάλιστα ἢ διὰ τῶν ἐφημερίδων ὁδὸς θά ἦτο ἀσπαστοτέρα τῆς διὰ τῆς ἐπισήμου Ἀρχῆς καὶ ἐξ ἄλλων λόγων καὶ διότι ἐν ταύτῃ δὲν ἀπαιτεῖται ἢ διὰ τοῦ ἰδίου ὀνόματος προσυπογραφή τῆς κατηγορίας. Πάντα ταῦτα βεβαίως δὲν θά καθίστων εὐκόλους καὶ ὁμαλὰς τὰς σχέσεις τῶν διδασκάλων πρὸς τοὺς μαθητάς. Πάντων λοιπὸν τούτων ἕνεκα νομίζω ὅτι ἀπόλυτος ἀνάγκη ὑπάρχει νά παραμείνωμεν ἐν τῇ παλαιᾷ συστάματι, τὸ ὁποῖον προβάλλει εἰς τοὺς μαθητάς τὴν ἀξίωσιν νά προσαρμόζωσιν ἑαυτοὺς πρὸς τοὺς διδασκάλους, καὶ εἰς τὰ παρομαρτοῦντα αὐτοῖς ἐνίστα παραδοξότερά πῶς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐξ ἀνάγκης ποτὲ θά μάθωσι νά ὑπομείνωσιν ἐν τῇ βίῳ. Ὅσον ὀλίγοι εἶναι ἐν τῇ κόσμῳ οἱ ἰδεώδεις προϊστάμενοι τόσο ὀλίγοι εἶναι καὶ οἱ ἰδεώδεις ὑφιστάμενοι. Ἐκεῖνος ὅστις μανθάνει non scholae sed vitae, δὲν δύναται ἄλλως νά σκέπτηται. Τοὺς δὲ γονεῖς θά συνεβούλευον

ἐὰν τὰ σχολικὰ τοῦ τέκνου των δὲν πηγαίνωσι καλῶς, ἐὰν ἐπέρχηται πρόσκρουσις τις πρὸς τοῦτον ἢ ἐκείνον τὸν διδάσκαλον, ὡς τοῦτο δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ μὴ συμβῇ, ἵνα τὰ παράπονα καὶ τὰς κατηγορίας τῶν τέκνων των ἀκούωσιν ἡσυχῶς, νὰ μὴ ἀποδέχωνται αὐτὰ ἀμέσως καὶ δὴ ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει ἄνευ ἐξετάσεως τῶν πραγμάτων. Τάχιστα μετὰ ταῦτα νὰ ἀπευθύνωνται πρὸς τὸν διδάσκαλον νὰ συνδιασκέπτωνται μετ' αὐτοῦ, νὰ ἀφήνωσιν αὐτὸν ἡσυχῶς νὰ λέγῃ εἰς αὐτοὺς τὴν γνώμην του περὶ τοῦ μαθητοῦ καὶ ἔπειτα νὰ ἀνακοινῶσιν εἰς αὐτὸν τὰς ἰδίας παρατηρήσεις. Ὁ τρόπος οὗτος ἐπὶ ἑννέα περιπτώσεων ἐκ δέκα, θὰ εἶχε τὸ ἀποτέλεσμα ὅτι ἐν πρώτοις θὰ καθίστατο δυνατὴ συνεννόησις τις τῶν γονέων πρὸς τοὺς διδασκάλους, ἣτις ἔπειτα θὰ καθίστα εὐκόλον τὴν συνεννόησιν τῶν διδασκάλων πρὸς τοὺς μαθητάς».

Ἐκ Βερολίνου

Φ. Π.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

ΠΕΡΙ ΑΠΟΣΤΟΜΑΤΙΣΜΟΥ

Ἡ μορφή αὕτη τῶν Παιδαγωγικῶν φέρει ἐν τοῖς νεωτέροις βιβλίοις τῆς Παιδαγωγίας πλεῖστα ἐσφαλμένα καὶ μὴ ὀνόματα, ἐξ ὧν ἀληθῶς ἐκφράζοντα ἐκεῖνο, ὅπερ ἐννοοῦμεν εἶναι τὸ ἀποστηθίζειν ἢ ἀποστοματίζειν καὶ οὐχὶ τὸ ἀπ' ἑξῶ λέγειν, ἀπομνημονεύειν καὶ τὰ παρόμοια.

Ἐπειδὴ τοῦ ἀποστοματισμοῦ κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας οἱ διδάσκαλοι ἐποιοῦντο κακὴν χρῆσιν ἐδυσφημίστη τόσον ὥστε, ἀπ' οὗ εἰσῆχθη ἡ μορφή τῆς ἐρωτήσεως καὶ τῆς δείξεως ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, ἦμιστα ἐποιοῦντο χρῆσιν αὐτοῦ ἢ ἐξέβαλον τοῦτον ἐντελῶς, προβάλλοντες ὡς αἰτίαν, ὅτι οὗτος ἄγει τοὺς μαθητάς εἰς τὸν μηχανισμόν. Ὄντως ὁ ἀποστοματισμὸς ἄγει εἰς τὸν μηχανισμόν, ἀλλ' ὅταν κακὴν χρῆσιν ποιῶμεθα αὐτοῦ, ὡς καὶ τὸ μᾶλλον ὠφέλιμον πρᾶγμα, ἐὰν κακὴν χρῆσιν αὐτοῦ ποιῶμεθα, δύναται ν' ἀποθῇ ἐπιβλαβές. Ὡστε οὐδὲν δίκαιον εἶχον οἱ ἀποσκορακίσαντες ἐκ τοῦ Σχολείου τὸν ἀποστοματισμόν, καθ' ὅτι πᾶς τις καθῆκον ἔχει νὰ παρατηρήσῃ, ἐὰν τὸ κακὸν ἔγκειται ἐν τῇ φύσει τοῦ πράγματος ἢ ἐν τῇ κακῇ αὐτοῦ χρήσει καὶ ἐὰν μὲν ἐν τῇ πρώτῃ φευκᾶτον, ἐὰν δὲ ἐν τῇ δευτέρᾳ τότε δέον νὰ γίνηται καλυτέρα αὐτοῦ χρῆσις. Ὁ ἀποστοματισμὸς λοιπὸν ὑπέστη τὴν τύχην, ἣν ὑφίσταται ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ οἷον δῆποτε πρᾶγμα ἐν τῇ ἐμφανίσει ἐτέρου τινὸς καλυτέρου. Οὗτος εἶναι ἀναγκαιότατος διότι κρατῶναι τὴν μνήμην, ἣτις εἶναι μία ἐκ τῶν σπουδαιότατων ψυχικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου. Σημειώτεον ὅτι ἐὰν δὲν ὑπῆρχε μνήμη, θὰ ἐξῶμεν τότε μόνον διὰ τὴν ἐκάστοτε παροῦσαν στιγμὴν, δὲν θὰ ἐνθυμούμεθα δηλ. οὔτε τὰ πρὸ μᾶς στιγμῆς λεχθέντα ἢ ποιηθέντα ὑφ' ἡμῶν. Ἡ μνήμη δρῶναι τὰ πάντα, εἰς αὐτὴν ὀφείλομεν τὴν συνείδησιν τοῦ ἐγὼ ἡμῶν, διατηρεῖ δὲ πλῆθος διαυγεστάτων γνώσεων (tanta habemus quanta memoria tenemus) ἦτοι τόσα κεκτῆμεθα, ὅσα διὰ τῆς μνήμης κρατοῦμεν. Ἐξεγειρομένη δὲ ἡ μνήμη διὰ τοῦ ἀποστοματισμοῦ κρατῶνεται ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τῆς. Τοῦτο δὲν εἶναι ἀναγκαῖον, διότι πάσας τὰς πνευματικὰς ἡμῶν δυνάμεις δέον νὰ καλλιεργῶμεν καταλλήλως· ἄλλως δὲ μὴ καλλιεργουμένη διὰ τῶν ἀνωτέρω μέσων μαραίνεται, ἀφανίζεται καὶ ἐπέρχεται δυσαρμονία εἰς τὰς πνευματικὰς ἡμῶν δυνάμεις.

Ἐλλογος ἀποστοματισμὸς λέγεται ὁ γινόμενος μετὰ προηγουμένης βαθείας κατανοήσεως τῶν διδασκῶν. Ἡ σωφρο-

σύνη ἐν παντὶ πράγματι εἶναι ὠφέλιμος· τὸ «ἀπόδοτε τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι» εἶναι λίαν ὠφέλιμον· δηλ. ἀναλόγως τῆς ἀξίας ἐκάστης μορφῆς πρέπει νὰ κάμνωμεν χρῆσιν αὐτῆς· δὲν πρέπει δὲ οὐδεμίᾳ νὰ παραμελῶμεν· διότι ἀποτυγχάνομεν τοῦ σκοποῦ τῆς διδασκτικῆς, ὅστις εἶναι ἀρμονικὴ ἀνάπτυξις ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων πνευματικῶν δυνάμεων. Ὅταν θέλωμεν νὰ ἀποστοματίσωσιν οἱ μαθηταὶ ποίημά τι ἐρμηνεύομεν αὐτὸ πρῶτον καὶ ὅταν πεισθῶμεν ὅτι πάντες κατενόησαν τοῦτο, τότε ἐπιβάλλομεν τὸν ἀποστοματισμὸν τούτου διὰ τῆς μορφῆς τοῦ ἀντιφθέγγεσθαι ἢ διὰ τῆς ἀναγνώσεως, ἐὰν ἐπίστανται ταύτην. Καὶ ἐν τῇ μορφῇ ταύτῃ πρέπει νὰ ἀκολουθῶμεν κανόνας τινάς, τοιοῦτους δὲ διακρίνομεν τοὺς ἑξῆς:

Α'. Τοῦ ἀποστοματισμοῦ δέον νὰ κάμνωμεν χρῆσιν εἰς τὰ μικρὰ παιδία, ὧν ἡ μνήμη εἶναι ἐλευθέρα. Β'. Ὁ ἀποστοματισμὸς ἔστω καθημερινός, διότι τόσον ταχύτερον λαμβάνομεν γνῶσιν οἰοῦδήποτε πράγματος, ὅταν ἡ ἐξάσκησις γίνηται καθημερινῶς, τόσον ταχύτερον κατορθοῦμεν νὰ ἀποστοματίσωμεν παρ' ὅταν γίνεται σπανίως. Τὸ ὀλίγον ἀλλὰ καθημερινῶς ἐπαναλαμβανόμενον εἶναι συντελεστικώτερον εἰς τὴν μάθησιν ἢ τὸ πολὺ καὶ ἐφ' ἀπαξ γινόμενον. Ἐκ πείρας λοιπὸν πάντες γινώσκομεν, ὅτι μαθηματὸς τινος ἔχομεν πλεόν διαυγῆ γνῶσιν, ὅταν συνεχῶς ἐπὶ δύο ἔτη διδασκώμεθα τοῦτο ἢ ἐπὶ ἓν καὶ ἡμισυ, ἢ δὲ διαφορά τῆς διαυγείας ταύτης δὲν εἶναι ἀνάλογος τοῦ χρόνου ἐν καὶ ἡμισυ ἀλλὰ διπλασία.

Γ'. Τὸ πρὸς ἀποστοματισμὸν διδόμενον πρέπει νὰ προσέξωμεν ὥστε διὰ τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ νὰ ἐπιτυγχάνηται ἐν τοῦλάχιστον ἐκ τῶν τεσσάρων, ἅτινα ἐπιδιώκει ἡ διδασκτικὴ. Ταῦτα δὲ εἶναι ἡ ὕλικὴ καὶ εἰδικὴ ἀνάπτυξις τοῦ νοῦ, ἡ ἀποθησαύρισις γνώσεων, τὰς ὁποίας δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ ἐν τῇ βίῳ αὐτοῦ ὁ μαθητὴν καὶ ἡ κατανόησις τῶν περιστοιχοῦντων αὐτῷ ἀντικειμένων. Κατὰ ταῦτα ὅπως ἀνωφελῆς εἶναι ἡ ἐκμάθησις τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Κίνας καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν ποταμῶν αὐτῆς. Ἐνθ' τούναντίον ὠφέλιμος εἶναι ὁ ἀποστοματισμὸς παροιμιῶν, αἵτινες κατ' Ἀριστοτέλην εἶναι λείψανα παλαιστάτης σοφίας, ῥητὰ τῆς Ἀγ. Γραφῆς ἅτινά εἰσι πολυτιμώτερα ἐπειδὴ κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ποιεῖται χρῆσιν τούτων ὁ ἀνθρώπος ἐν τῇ βίῳ του, ἠθικῶν διδασκῶν, γνωμικῶν σοφῶν καὶ ὠραιότατων ποιημάτων, ἅτινα ὠφελουσι διανοητικῶς καὶ συντελοῦσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φαντασίας, τῶν συναισθημάτων καὶ τῆς μνήμης. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον δὲν συντελεῖ πρὸς οὐδένα σκοπὸν τῆς διδασκαλίας δὲν πρέπει νὰ διδάσκηται διὰ τοῦ ἀποστοματισμοῦ. Ἐντεῦθεν καταφαίνεται τὸ πλημμελὲς τῆς εἰσαγωγῆς ἐν τοῖς σχολείοις βιβλίων τινῶν ἡμιστα διδασκτικῶν.

Δ'. Τὸ ἀποστηθίζόμενον πρέπει νὰ κατανοηθῇ βαθύτατα. Ἰδῶμεν τώρα μέχρι τίνος βαθμοῦ ἐὰν φθάσῃ ἡ κατανοήσις πρέπει τὸ οὕτω κατανοηθὲν νὰ δίδηται πρὸς ἀποστοματισμόν. Ἐν τῇ κατανοήσει διακρίνομεν πολλὰς βαθμίδας ρυθμιζομένας ἐκ τοῦ ποσοῦ τῶν γνωρισμάτων, ἅτινα ἔχομεν περὶ οἰασθήποτε ἐννοίας· ἡ τελεία κατανοήσις, ἣτις ἔγκειται ἐν τῇ κατανοήσει ὅλων τῶν γνωρισμάτων ἐννοίας τινος εἶναι ἀνέφικτος τῇ ἀνθρώπῳ.

(Ἀκολουθεῖ)

ΕΜΜ. ΒΑΛΛΑΚΙΣ

Ν. Ἐπιθεωρητῆς

Τὸ φυλλάδιον τῆς 15 Ἀπριλίου, ἕνεκα τῶν ἑορτῶν τοῦ Πάσχα, ὅτε ἀργοῦσι τὰ τυπογραφεῖα, θὰ ἐκδοθῇ εἰς τὸ τέλος τοῦ μηνὸς μετὰ ποικιλίαν ὕλης καὶ μετὰ «Ἐκπαιδευτικοῦ Δελτίου».